

गुडुपतः । विंशद्भारस्तु कर्तव्यः शेषं पूर्ववदाचरेत् ।
दानमेतत् प्रयत्नं स्यात् स्त्रोणां राजन् विधेयतः ।
सौभाग्यराज्यकामस्य 'सर्वस्वापि विधीयते । पूर्वोक्तञ्च
फलं प्राप्य कृतकृत्यो हि जायते' इति ब्रह्माण्डपुरा-
णोक्तो गुडुपर्वतदानविधिः ।

गुडादि पु० पा० गण० उक्ते साध्वर्यं ठञ्मिचित्ते शब्दगणे
स च गण 'गुड कुलमाप सक्तु अपूप सांसोदन इत्तु वेणु
संध्याम सङ्घात संक्राम संवाह प्रवास निवास उपवास'
“गुहादिभ्यश्चञ्” पा० गुडाय साधु गोडिक इत्युः ।
गुडापूप पु० गुडेन मिश्रितः अपूपः । गुडमिश्रिते
पिटके “तदस्मिन्नस्त्रं प्रायेण संसायाम्” पा० कन् टाप् ।
गुडापूपका पौर्णमास्यां सि०कौ० ।

गुडाग्नय पु० गुड इव मधुररसआशयेऽस्मिन् व्या+शी
आधारे अच् इत् । आंशोऽष्टके (आंशरोट) राजनि० ।
गुडगुडायन न० “रुण्डि सारुतं स्नेहा कुक्षिपार्श्वव्य-
स्तितः । संनिवृद्धः करोत्यायु ध्वानं गुडगुडायनम्”
सुश्रुतोक्ते स्नेहवृद्धायुजनिते शब्दभेदे ।

गुडु(डू)चो स्त्री गुड-रक्षणे वा० उ (क) चट् ङोप् ।
स्नानमध्यातायां लतायाम् । तस्या उत्पत्तिगुणादिकं
भावप्र० उक्तं यथा

“हते तस्मिन् सुरारातो रायणे वज्रगविते । देवराजः
सहस्राक्षः परितुष्टोऽति रावणे । तत्र ये यानराः
केचिद्वायसैर्निहिता रणे । तानिन्द्रो जीवयामास
संसिध्यास्तदृष्टिभिः । ततो येषु प्रदेशेषु कपिगात्रात्
परिच्युताः । पोयूषविन्द्रः मेतस्तेभ्यो जाता गुडू-
चिका । गुडूचो मधुपर्णी स्यादमृताऽमृतवल्बरो ।
किञ्चा हिमवद्वा किञ्चोद्गया यत्सादनीति च । जीवन्ती
तन्त्रिका सोमा सोमवल्बो च कुण्डली । चक्रलक्ष्मीणका
क्षोरा विषल्या च रसायनी । चन्द्रहासी वयस्या च
भण्डली देवनिर्मिता । गुडूचो कटुका तिक्ता स्वादु-
पाका रसायनी । संध्याहिणी कषायोष्णा लघ्वी
बल्याऽग्निदोषनी । दोषत्रयामश्वाहमेहकासां च पाण्डु-
ताम् । कामलाकुडवातास्रज्वरक्रिमिभयान् हरेत् । प्रमे-
हश्वासकाशोर्धःक्षर हृशोष्मात उत ।” तत्कल्कगुणाः

“श्लेष्मतायाः कृतं चूर्णं वासना परिशोधितम् ।
पृथक् पौष्ट्य भागः स्युः गुडमाक्षिकसमिधाम् ।
यथाग्नौ भक्षयेत्तद्वरो हितमिनाशनः । नास्य कश्चित्
भवेद्वाग्निर्न जरा मलिनं न च । न उदरा

विषमा नैव भेद्योतानिभरक्तकम् । न च नेत्रगता
रोगाः परमेतद्दसायनम् । मेधाकरं विदोषन्नं प्रयोगा
दस्य बुद्धिमान् । जीवेद्दृश्यतं सामं यथैवादिताजा
स्तथेति । तत् पत्रगुणाः

“गुडूचीपत्रमाम्नायं सर्वज्वरहरं लघु । कषायं
कटुतिक्तञ्च स्वादुपाकं रसायनम् । बल्य सुषण्णं
सङ्गाहि हन्याद् दोषत्रयं तृपान् । दाहप्रमेह-
वातास्रकामलाकुडपाण्डुताः” ।

“गुडूची कटुका लघ्वी स्वादुपाका रसायनी । संध्या-
हिणी कषायोष्णा बल्या तिक्ताग्निदोषिनी । कामला
कुडवातास्रज्वरपित्तक्रिमिभयान् हरेत् । हृतेन वातं सहसा-
विवर्धं पित्तं सिताट्प्राप्तमुना कफञ्च । वातास्रमेरुण्डक
तैलमित्रा गुण्डप्राप्तवातं शमयेद्गुडूची” वैद्यकम् ।

गुडूच्यादि पु० “गुडूची निम्बप्रम्याकं पद्मकं चन्दनानि च ।
एष सर्वज्वरान् हन्ति गुडूच्यादिस्तु दोषनः । हृत्ता-
सारोचकच्छर्दिपिपासादाहनाशनः” इति चक्रदत्तोक्ते
गुडूच्यादिद्रव्यगणे । “आरग्वधादिगुडूच्युच्चैरित्यादिना
सुश्रुते ऽसौ तिक्तगणो उक्तः तिक्तशब्दे विवृतिः ।

गुडूच्यादिकषाय पु० “गुडूच्युच्चैरितिविधान्यगुण्डोर्विल्लाब्द-
बाणकैः । पाठाभूनिम्बकुटजचन्दनोशीरपदकैः । कषायः
शोथलः मेयो ज्वरातोसारयान्त्रे । हृत्तासारोचक-
च्छर्दिपिपासादाहनाशनः” चक्रदत्तोक्ते पाचनभेदे ।

गुडूच्यादिघृत न० “गुडूच्युच्चैः क्लायकल्पाभ्यां त्रिफलाया
वृषस्य च । मृद्विकाया बलायाश्च सिद्धाः स्नेहा ज्वरा-
र्त्तिहाः” चक्रदत्तोक्ते हृतभेदे ।

गुडूच्यादितैल न० “गुडूचीकायङ्गवाभ्यां तैलं जाचारसेन
च । सिद्धममृककाशस्थैरसैर्वा वातरक्तमुत् “चक्रदत्तोक्ते
तैलभेदे ।

गुडेर पु० गुडि-एरक् नलोपच । १ गुडके (गुलो) वत्तुं लाकारे
पदार्थे उक्त्वा २२ यामे हेमच० स्वार्यं क । तत्पार्थे ।

गुडोद्गवा स्त्री उद्गवत्यच्चात् उद्ग+भू-अपादाने अय् ।
गुड उद्गवोऽस्याः । १ शक्रेयायाम् राजनि० । २ गुड-
जातमात्रे लि०

गुण आमन्त्रणे आचो हने आहता इत्येको अद+चु० उभ० सक०
सेट् । गुणयति-ते अजगुण्यत्-त । “गुणान्यमङ्गं
गुणकेन हन्यात्” । “विषमे गच्छे व्येके गुणकः
स्याथः समेऽर्द्धितैर्यगः” गुणयः पृथग्व्या गुणित
समेतः लीला । “वर्गेण वर्गं गुणयेत् भजेत्” पीजग०